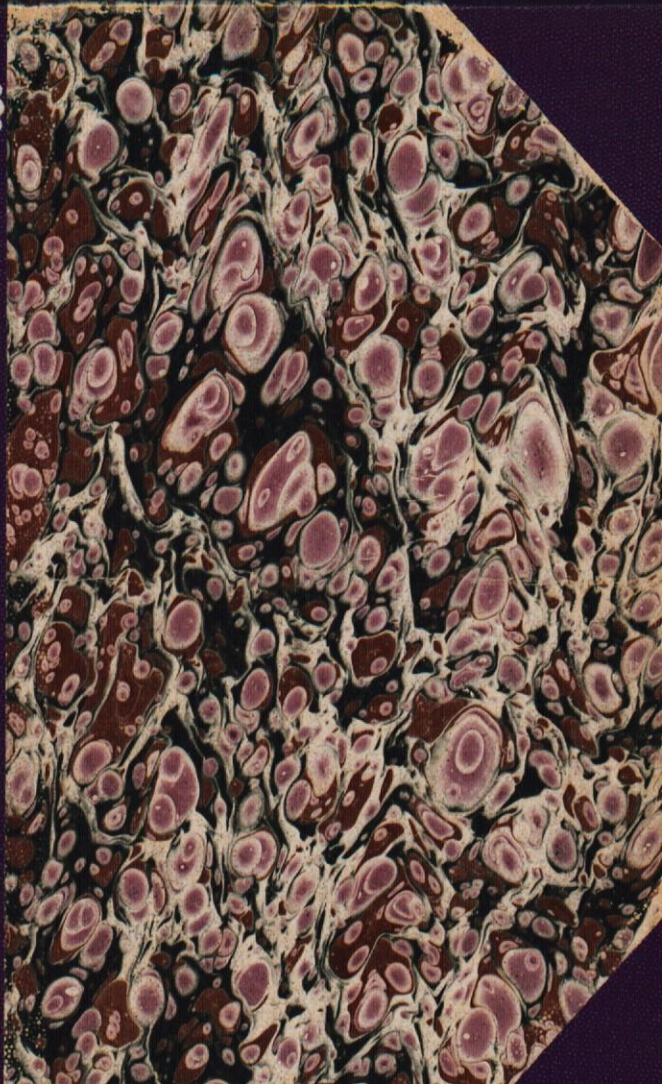

VIII

37324

F. c.

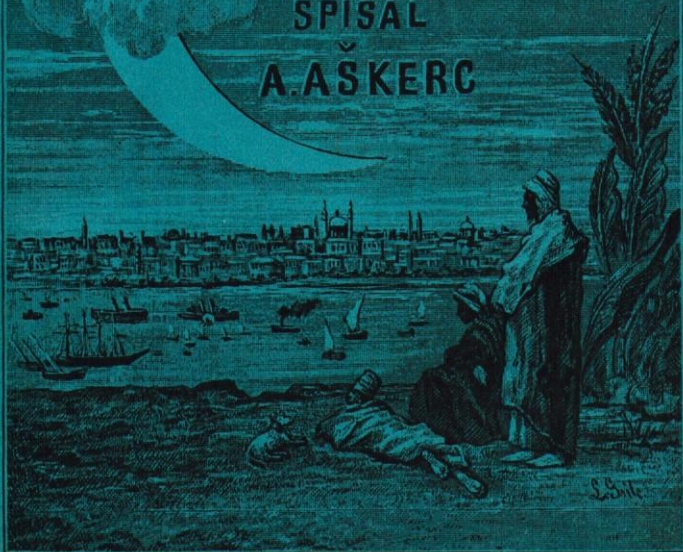
37309 n.

IZLET

ARIGRAD

SPISAL

A. AŠKERC

Izlet v Carigrad.

Popotne črtice.

Spisal

A. AŠKERC.

Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.

Jan Vrhovnik
V Ljubljani.

Tisk in založba „Narodne Tiskarne“.

1893.

br. 37324)

D. (J. Vrhovnik)

I.

Na „Athanasijevi postaji“. — San Stefano. —
Prihod v Carigrad. — Temperatura ob Zlatem
rogu.

Svitalo se je že, ko sem se dné 9. maja t. l. prebudil na turskem poštnem vlaku. Kmalu potem, ko nas je na postaji „Mustafa-Paša“ počastil s svojim obiskom turski mitničarski uradnik z nagovorom: „la douane içi!“ legli smo „spat“ in imeli vso noč mir; ali moj izraz „prebudil“ sem se, prosim, da naj se vse jedno smatra za velik evfemizem . . . Pogledam skoz okno. Kjé smo? Bližali smo se baš tistemu „historičnemu“ kraju, kjer je — mej post. Čerkesköj (köj, kiöj = vas) in Sinekli — pred dvema letoma „slavni“ Athanasios popotnikom I. in II. razreda revidiral potne liste. Da bi mu vlak baš na tistem mestu obstal, kjer je on hotel, izrul

je poprej s pomagači svojimi železnične reljse in, ko med pasažirji ni našel tistega „pravega“, katerega je iskal, odpeljal je štiri druge daleč v hribovje ter zahteval in tudi dobil za nje 200.000 frankov odkupnine. Kje je sedaj Athanasios? Nekateri pravijo, da biva že v krtovi deželi, drugi pa trdè, da se je — oženil, ter da živi prav idilično „procul negotiis“ nekje globoko doli v Macedoniji ali celo v Mali Aziji. No, bodi, kjer hoče, — toliko je gotovo, da na tej progi ne bo več pregledaval potnih listov. Osmanska vlada, tudi že nekoliko okužena od realističnega liberalizma, pokazala je v kratkem času po Athanasijevi aferi, da ne mara razbojniške romantike. Ukazala je namreč nekemu paši generalu, da naj „očisti“ vso Rumelijo anahronističnega hajduštva, zlasti pa naj skrbi za to, da bode železnična proga varna pred njim. Zató stojé na nekaterih postajah od turske meje do Carigrada vojaške posadke . . . Vlak leti dalje in dalje po ovinkih, sem in tja. Gledaš skoz okno, a žal, nimaš kaj gledati. Kraj je precej pust in jednoličen. Zdaj mala ravnina, zdaj griči, obrasli z nizkim grmičevjem, mej katerim se pase tu in tam čreda črnih flegmatičnih

bivolov. Dirjamo mimo neznatnih postaj, redkokje se ustavimo. Pri postaji Kabakdže in še potem parkrat preseka železnični tir neko staro zidovje. To so ostanki tistega zidu, ki ga je bil dal zgraditi okoli leta 500 po Kr. v obrambo proti napadom sosednih barbarov cesar Anastazij. Zid je segal od Črnega pa do Marmarskega morja. Za postajoj Hademköj vidi se cela vrsta utrdb iz zadnje rusko-turske vojne. Pri postaji Spartakule peljemo se mimo nekega pribrežnega jezera, a za postajoj Küçük-Čekmedže zaleskeče se na južni strani obširna morska gladina — Marmarska. Od tod vozimo se vedno blizu morske obali. Zanimiva postaja na tej progi je samo še San Stefano, neka vas z lepimi vilami. Kakor znano, sklepali so tukaj l. 1878. Rusi in Turki pogodbe zastran bodočih mej Bolgarije. Še par kilometrov — in izza obzorja začno se pomaljšati vitki minareti Carigrajskih džamij. Pri postaji Jedikule prestopimo stari mestni zid, peljemo se že prav za prav po mestu, mimo malih turskih kavarn in prodajalnic, skoz Serajski vrt; mašina žvižga, potniki spravljajo svojo prtljago . . . še par trenutkov in — vlak stoji in obstoji v veliki dvorani

S St

lepe Carigrajske postaje! Pri izhodu iz kolodvora moraš pokazati svoj pês tam stoječemu policijskemu uradniku, ki si zapiše tvoje ime in broj potnega lista. Pred kolodvorom obkrožijo te isti prozori, kakoršni na vseh velikih stanicah. — Zakličem prvemu bližnjemu fijakerju imé hotela, kjer sem mislil izstopiti in hajd po neznanem mestu, čudnih ulicah, po Galatskem mostu čez Zlati rog! Kaj? to je temperatura 41. širine, tiste, na kateri približno leži n. pr. tudi Napolj!? To je Carigrajska pomlad?! Brr! Nehoté sem lepo pozapél vse gumbé na vrhnji suknji od „tal“ do brade. Nič topleje nego pri nas tam gori pod koroškimi planinami ob bistri Savinji! Ni čuda. „Ledena doba“ se je bila letos pomeknila celó do Zlatega roga. „Najstarejši“ Carigrajčani ne pomnijo, da bi bil Zlati rog že kdaj — zamrznil; letošnja zima pa ga je bila baje pokrila s prekrasnim ledom! . . . Po strmih ulicah privleče me naposled moj turski izvoščik gori v Péro, kjer stoji v ulici Asmali Mesdzid hotel „Imperial“.

II.

Carigrad s tičje perspektive. — Na Galatskem mostu. — Aja Sofija. — Druge džamije. — Veliki bazar.

Selam aleikum! Tu ležiš torej pod menoj ti stari Byzanc, ti slavjanski Carigrad, ti grška Κωνσταντινούπολις, ti turski Stambul! V sanjah sem te gledal Bog vé kolikokrat že, hrepenel po tebi in želel te videti! Sedaj te gledam v resnici. Selam aleikum! Ljubi čitatelj, stopi v duhu k meni na takozvani Galatski, 50 m visoki stolp, vrhu katerega stojim sedaj jaz. Stolp tá se dviga 100 m nad morjem. Ozriva se z višine doli — glej, vse velikansko mesto leži pod nama kakor na kaki reliefni karti geografski. Tam od jjz proti ssvzh leskeče se Bospor, od jvzh proti sz pa Zlati rog.

Na jugu ob morju razprostira se predmestje Galata, proti severju Péra. Tam onkraj Zlatega roga leži prava Carigrajska „city“ Stambul, izmej katerega kipí proti oblakom tisoč belih minaretov. Tam dalje od Stambula proti severju leži ob Zlatem rogu grški kvartal Fener ali Phanar in više židovski

predel Balat. Se više leži ultraturski Ejub. Še dalje se vidi od tod — celó v nov del svetá! Glej, tam le onkraj Bospora kopiči se od morja po hribu navzgor amfiteatralno mesto Ů š k ü d a r a l i S k u t a r i. Dalje proti jugu vidiš na istem azijskem bregu čedno mesto Kadiköj („Sodniška vas“), stari Chalcedon; in daleč tam doli rastó iz Marmarskega morja Princevski otoki. Nepopisen razgled! Glej, po Bosporu in po Zlatem rogu stoji cel gozd jaborov! Na vse strani piha in puha množica parnikov, mej njimi pa šviga na stotine in stotine čolnov in čolničkov! Tu in tam stoji mirno in ponosno na sidru kaka velika trgovska ali vojna ladja — kakor velikan mej pritlikovci. In tá hrum in šum tu doli! Parobrodne piščalke kakor da imajo ravnokar kako poskušnjo za velik koncert! To je cela scala zvokov, od globokega basa, do najvišega tenora! . . . Na stolpu stoji oddelek gasilnega društva, da signalizuje vsak požar, čim ga zapazi. Dajmo slugi-vratarju obligatni „bakšiš“ in stopajmo po nerodnih in sila ozkih stopnicah k tlom . . .

Ako prašaš priprostega Turka, kako velik je Carigrad, poreče, da je pač „böyük“ t. j. velik, zi-

jalasti „Frank“ pa hoče vsako veličino imeti v dolgočasnih številkah izraženo. No, turski učenjaki so l. 1885. izračunali, da šteje ves Stambul s svojimi deseterimi okraji 873.565 duš. Mej temi je baje: 384.910 Turkov (Mohamedanov), 152.741 Grkov, 149.590 Armencev, (6442 katol. Armencev), 4377 Bolgarov, 44.361 Judov, 819 Protestantov, 1082 Latincev, t. j. katol. državljanov turskih in 129.243 inozemcev. Dovolj suhoparne statistike!

Po strmi in slabo potlakani ulici pridemo, boljše rečeno: prerijemo ali prerinemo se skoz prepisano množico doli do mosta, ki drži čez Zlati rog. Ta most se zove Galatski, tudi most Validé ali novi most imenovan, ker leži više tega še jeden, stari most. Toti, čez katerega gremo mi, je 450 m dolg in leži na železnih ladjah (pontonih).

Kdor hoče vedeti, kake narodnosti stanujejo v Carigradu, ali vsaj prihajajo tu sem in skoz to mesto, ta naj postojí na Galatskem mostu kake pol ure. Ní ga na svetu mesta, ki bi se, kar se tiče etnografske mnogovrstnosti, moglo mériti s poglavitnim mestom turskega cesarstva! Stoj in opazuj! Glej, tu mimo gospoda v črni obleki in s cilindrom

stōpá ¹⁸ samozavestni Turčin v dolgem plašču in s turbanom na glavi. To je Staroturek. Tam le gré gibčni Grk v narodni noši in s fesom. Mimo njega prikoraka gravitetski Arabljan ali kak Beduin s temnorjavim, klasično rezanim profiljem. Glavo mu pokriva nekaka pisana, čez pleča segajoča ruta, ki si jo je privezal okrog senc z nekakim pozlačenim motvozom. Tam le hití burni Arnavt. Vrh u hlač imá neko ženskemu krilu zeló podobno stvar iz bele volnine, ki mu sega do kolen in pri hoji pleheče okoli njega kakor obleka — baletni plesalki... Glej, v elegantni kočiji pelje se tod neki mlad čerkeski knez s krasnoj črnoj bradoj. Na sebi imá belo volneno obleko in takisto veliko belo kučmo na glavi. Tega je zdaj-le srečal drug fijaker, ki pa vozi — nekega japonskega grofa. Sinoč sem slišal tega Japonca v restavraciji hotela „de Pest“ govoriti s svojim sosedom v gladki — nemščini. Zdaj gré mimo nas par črnih Sudancev. Tam-le pa prihaja kar cel — harem turških žen s črnimi robinjami. Ogrnile so se v svilene plašče različnih barv, obraze pa si pokrile s sila finimi prozornimi koprenami, tako, da ne vidiš samo lahko njihovih velikih

črnih očij, ampak tudi ves obraz . . . In takó, se vrtí tá etnografski kalejdoskop uro za uroj, poln zanimivosti, poln kontrastov — brez konca in kraja, Prava narodopisna razstava! . . .

Na Stambulskem koncu mostá zagledamo visoko džamijo, „Jeni džami“, no ne utegnemo vanjo iti, ker se nam mudi dalje — k Aji Sofiji. Po raznih ulicah, večinoma ozkih in slabo potlakanih, pridemo mimo zanimivega, po celem svetu znanega poslopja, čegar vhod se zove — *V i s o k a P o r t a*. V palači sami nameščeni so razni bureaus: velikega vezirja, ministerstva notranjih in vnanjih *dél**) in državnega soveta. Mimogredé si ogledamo kos Serajskega vrta, kjer stojé razni antični kipi ter cele vrste velikih marmornatih sarkofagov, prinesenih večinoma iz Male Azije. Poleg vrta stojí muzej in l. 1889. ustanovljena *école des beaux arts*. Dalje pridemo na neko teraso, na tako zvani Janičarski dvor. Tu stojí stara velikanska platana. Na debeli veji zabit je še žrebelj, kjer so obešali uporne Janičarje. Ker

*) Mimogredé naj oménim, da naj bi pisali v bodoče dosledno le: ministerstvo vnanjih, notranjih *dél*, saj takó pišejo tudi *R u s i*, ne pa „rečij“ ali „zadev“ itd.

nimamo vstopnic, ne moremo, ko bi tudi utegnili, ogledati si Serajskega dvorca; zatoj gremo raji v slavno Ajo Sofijo, ki stoji na Justinijanovem trgu. Prvotno cerkev zgradil je že cesar Konstantin Veliki l. 326. ter jo posvetil sv. Modrosti božji. V krasno cerkev pa jo je prezidal in povečal car Justinijan. Hotel je postaviti baziliko, ki bi v krasoti svoji presegala vse cerkve svetá in — posrečilo se mu je. Ko so Turki l. 1453. prihruli v Carigrad, zaprlo se je več tisoč kristjanov v sv. Sofiji. Divjaki pa so vlomili vrata in poklali vse, ki so notri zavetja iskali . . . Stopimo v prostrano dvorišče, potem še v veliko in malo preddvorano (narthex), plačamo lep bakšiš za vstopnino in hodža nam odgrne na srednjih — „kraljevih“ — vratih velikansko usnjato zaveso — v „sveti“ Sofiji smo t. j. v džamiji mohamedanski. Veličasten tempelj! Cerkev ima tri ladije. Na sredi nad celim poslopjem stoji velikanska kupola, ki imá sama 32 m v preméru in visí 65 m nad tlom. Vsa notranja bazilika-džamija je 75 m dolga in 70 m široka. Ne mislim je dalje opisávati. Strokovnjaki pravijo, da se v krasôti, veličastnosti, smelosti arhitekture in divnosti mozaikov

niti slavna Št. Peterska cerkev v Rimu ne more kósati z Agijoj Sofijoj! V štirih kotih pod kupolaj vidijo se štiri veliki kerubini v mozaiku; na oboku nad bivšim velikim oltarjem pa se baje razpozna še glava Kristusova. Jaz je nisem mogel najti. Velikanski zlati napisi iz korana „dičijo“ stene in kupolo — drugače je vse prazno. Črnobradati hodža pa nam je zmerom za petami, ker se menda bojí, da bi tudi mi po angleški navadi izruli si kak košček mozaika za spomín. Sv. Sofija ima 4 minarete . . . Kakor sv. Sofijo, tako so moslemi še veliko drugih krščanskih cerkvâ spremenili v džamije. Vae victis! Stara pesem. Najbolj so ohranjene krasne fresco-slike iz starega in novega testameta v džamiji „Kharije“, bivši cerkvi sv. Zveličarja. Tu vidiš še slike in mozaike, ki kažejo: Rojstvo Jezusovo, Tri kralje, pastirje Betlehemske itd.

Čeprav je sv. Sofija najveličastnejša in za krščanskega Evropca najzanimivejša džamija, vender največja ona v Carigradu ní. Največja je Sulejmanova, poleg katere stojé mavzoleji s sarkofagi Sulejmana I. in II., Ahmeda II. in nekaterih prince-sinj. Bogato okrašene té krste lahko vidiš skoz

okna mavzolejska . . . Vseh džamij je baje v Carigradu 891, mej temi 227 velikih ali cesarskih. Naj-elegantnejša se mi je zdela džamija Hamidijé, ki si jo je sezidal pod svojoj rezidencoj Jildiz Kiošk sedanji sultan Abd-ul-Hamíd II. . . .

Na sprehodu svojem pridemo na takozvani Hippodrom ali Atmejdan, ne daleč od sv. Sofije. To je precej velik trg, kjer so se vršile v starih, byzantinskih časih razne narodne slavnosti, igre itd. Na tem trgu stojé trijé spomeniki, mej katerimi je najzanimivejši 30 *m* visoki granitni obelisk (monolith) carja Teodozija Velikega. Pokrit je od vrha do tal z reliefnimi hieroglyfi, ki so še tako dobro ohranjeni, kakor da so bili šele pred par leti vsekani. A tá obelisk je stal že 1600 let pred Kr. v Egiptu. Jeden ostalih dveh spomenikov pa je sestavljen iz kamnitih kock in junak se je že odločil, na katero stran bo telebnil nekega lepega dné, ker že sám ne vé, čemú bi tu stal brez namena; ali samo zató, da bi hodili radovedni turisti zijat vanj? — Tod v bližini je tudi nekoliko podzemskih vodnjakov, ki so tako velikanski, da se raztezajo kot mala jezera kar pod celim mestnim kvartalom. Ti

vodnjaki so vsi seveda izza byzantinskih časov. Videl sem takozvani vodnjak „1001 stebra“. Vodnjak ta je sedaj suh in zdí se ti, kakor da si prišel v kako podzemsko katedralo. Visoki marmornati stebri s korintskimi kapitéli podpirajo obok. Čudno!..

Zatem smo prišli do palače vojnega ministerstva (seraskerata), poleg katerega stoji impozantni seraskerski stolp, podoben onemu v Galati. Na stopnicah neke džamije videli smo sila komičen prizor. Star derviš je s handžarjem gladil staro turško babo po hrbtu in mejtem nekaj molil. Nemara je „izganjal“ iz nje kako trdovratno bolezen, n. pr. — „hudoben jezik“ . . . Po ulicah „Merdžan-jolu“ in, ne vem, kod še, dospeli smo naposled do velike znamenitosti Carigrajske, namreč do velikega mestnega bazara. Ta bazar je prav za prav mesto záse, to je cel labyrint, kjer se ne moreš orijentirati brez Arijad . . . pardon! brez voditelja dragomana. Vse ulice v tem trgovskem mestu par excellence so pokrite, obokane in svetlôba prihaja „v mesto“ skoz steklene strehe. Na prodaj je tukaj v resnici vse, s čimer se sploh tržiti dá. Od škatljice švedskih „žveplenk“ (utan

svafel och fosfor!), ki velja četrť piasťa, do zlatega prstana s pravimi briljanti, ki je vreden morebiti 100 turskih mošenj (circa 5000 gld.); od žepnega robca za jeden piaster do dragocenega perzijskega ćilima (preproge), za katero hoće imeti kakšen Sulejman effendi cel tisoćak . . . vse dobiš! V odprtih dućanih sedé trgovci, seveda à la turca, s podvitimi nogami na preprogah pušeć cigarete. Narodnosti so različne; tu so Turki, Armenci, Grki, Španjoli itd. Ako se kateremu približaš in želiš kaj kupiti, povabi te s ponosno uljudnostjo v svoj dućan, dá ti prinesti črne kave in ti ponudi cigareto. Prašaš za ceno (po dragomanu, seveda!). Gospod Ibrahim ceni blagó za dve tretjini više, nego je vredno. Nejevoljen zmaješ z glavo in greš dalje. Ali Ibrahim pride po prstih za teboj ter te potegne nazaj v svoj „brlog“. Zdaj si ujet. Tisti dve tretjini ti odpustí od cene, a ti si nikar ne domišljaj, da si res Bog vé kako po ceni kupil! Pa, če tudi ne misliš ničesar kupiti, ogledati si ga vender moraš ta ćaróbní trgovski labyrint; hodiš po teh polutemnih ulicah in gledaš na desno in na levo in ko prideš napósled ven v odprto ulico, misliš, da si se sprehajal

po bazaru samo kake pol ure, a bil si notri — tri ure! Okrog pokritega bazara tekó ulice, ki še tudi spadajo k njemu. Po teh ulicah je tudi vse polno prodajalnic, v katerih pa se ne prodaje samo, ampak tudi dela. Rokodelce najdeš tukaj vse! In vsako delo se opravlja javno. Orižentalec ljubi javnost in čim več ljudij ga gleda pri delu, tem urneje mu menda gré izpod rok. Nemara si misli, češ, le glejte me, kakó znam! . . . Predno pridemo po strmih ulicah mej pestroj množicoj pešcev, jahačev in nosačev spet doli do Galatskega mostú, moramo obiskati tudi takozvani egiptovski bazar (Misr čaršúsi). Gredé skozi tá bazar čutiš, da so tukaj združene vse vonjave svetá, prijetne ko rožno olje in pikantne ko mošus. Vsi parfumi svetá združeni so tukaj v veliko blagodišečo „simfonijo“ . . . Ko je tako tudi nos dobil „svoj del“ na današnjem ekskurzu, otidemo — ura kaže 11, t. j. jedno pred solnčnim zahodom — „domov“ v Péro . . . Καλησπέρα, Κωνσταντινούπολις!

III.

Po maloazijski železnici. — Princevski otoki.

Pri Galatskem mostu (že spet!) stopimo na parnik osmanske družbe „Mahsuse“ pa se prepe-
ljemo v kakih 20 minutah na maloazijsko stran do
železnične postaje Haïdar Paša. „Azija“, Bog te živi!
Prvikrat stojim na tvojih tleh. Tako so nas vsaj
učili po šolah, da si ti „tukaj“ že nov del svetá,
čeprav že prvi pogled na Azijo in Evropo kaže, da
je to pač samo jeden jedini, nepretrgan kontinent,
ki bi se naj makari imenoval „Evropazija“. Ali
učeni gospodje profesorji z velikimi modrimi naoč-
niki hočejo po vsej sili, da mora biti „pet delov
svetá“ in ne dopuščajo nikakor, da bi se Evropa
degradirala do azijskega polotoka. No, habeant sibi,
da nam ne porekó: „Noli turbare circulos meos“ ...

Na postaji Haïdar Paša torej kupimo si billet
do Pendika za osebni vlak. I. razred stójí, če nisem
pozabil, 10 piastrov (1 gld.). Anatolska železnica
je šla sprva samo do Ismida (Nikomedije), zdaj gré
že do Angore in sčasom jo hočejo podaljšati — ako
bo gospod finančni minister dovolil — do Bagdada!

Vlak dirja prav blizu morskega obrežja. Vožnja je krasna. Zdaj gremo mimo dobro kultiviranih polj z žitom, zdaj mej vinogradi, vrti. Vmes stojé tu pa tam čedne vasí, mala mesteca in trgi . . . Notranja oprava vagonov je v bistvu takšna ko pri nas; I. razred je uprav luksurijozno urejen. Kondukerji so Turki, Grki ali Armenci. Kadar se dá strojevodji znak za odhod, zakliče konduker: „tamam!“ V blizu 1^{1/2} ure se pride v Pendik, od koder smo se s parobrodom peljali na otok Prinkipo, ki je največji mej vsemi deveterimi Princevskimi otoki. Štirje mej njimi, namreč Prinkipo, Proti, Antigoni in Chalki so obljudeni, na ostalih peterih ne stanuje nihče. Princevski otoki zovejo se, ker so v byzantinskih časih tu sem pošiljali odstavljené carje, kovarne caríce in prince ter princese „na hlad“, navadno v kak samostan. Naš otok Prinkipo je pravi raj. V družbi dveh Bavarcev in našega dragomana peljal sem se s fijakerjem v dobri uri okoli in okoli otoka. Na vzhodni obali leži mesto z več modernimi hoteli. Proti zahodni strani stojé ob lepi cesti cele vrste najlepših vil in gradičev, ki so lastnina bogatih Armencev, Grkov in drugih Evrop-

cev. Mej vilami razprostirajo se razkošni vrti, po katerih smo videli cvetoči lovor, zrele zlatorumene pomaranče, citrone in druge tropične rastline. Na daljni vožnji smo videli lepo obdelane vinograde. Zemlja je rudečkasta, zaradi česar Turki tem otokom pravijo „Kysyl adalar“, t. j. rudeči otoki. Kó-sili smo v neki grški restavraciji, napisali v naglici nekaj dopisnic našim znancem in prijateljem „v Evropi“ ter jih oddali na tamošnji pošti. Na povratni vožnji po morji v Carigrad peljali smo se mimo sosednega otoka Chalki z lepim mestóm. Na otoku stoji vrh gore velika cerkev sv. Trojice z bogoslovskim semeniščem . . .

IV.

Granderue de Pera. — Krščanske cerkve. — Turski fijakerji. — Občevalni jezik v Carigradu. — Časniki.

Iz Galate moramo se popenjati po precej strmih in večjidel ne posebno dobro potlakanih ulicah navkreber, da pridemo v „evropsko“ Péro. Drugi ali tretji dan našega bivanja v Carigradu

pridružil se nam je neki Amsterdamčan, s katerim sem se jaz vozil iz Belega grada do Sofije. Ubogi Amsterdamčan! Na dno turskega pekla je proklinjal mestne „očete“ Stambulske, ki tako malo skrbé za dobre ceste in ulice. V tem oziru je, prê, na Nizozemskem čisto drugače! Radi smo mu verjeli . . . Ako se ti ne ljubi balansirati po strmi ulici, lahko se tudi pelješ gori v Péro po podzemski železnici. To je takozvana železnica na žico, ali prav za prav na žičasti trak. Takšno nekakšno železnico „uzpinjačo“ imá n. pr. tudi Zagreb. Galatsko-Perska uzpinjača vozi po globokem tunelu pod hišami kake 3 minute daleč. Koj, ko izstopiš na vrhnjem „kolo-dvoru“, si že v Péri. Glavna „prometna žila“ tega mestnega kvartala je „grande rue de Péra“, najdaljša in najlepša ulica celega Carigrada. Dolga je skoro pol ure. V njej stojé največji hôteli, elegantne štacune, gledišča, zlasti pa palače raznih poslanstev in konzulatov. Največja poslaniška palača je menda ruska, pred portalom katere sem videl večkrat stati junaškega kazaka v narodni uniformi . . . V gornji polovici je grande rue de Péra široka in vozi po njej tudi tramway, ki prihaja tu sem daleč iz drugih

postranskih ulic in cest, — a v spodnjem delu je ulica precej ozka in paziti moraš, da te kak fijaker ne povozi. Da, Carigrajski fijakerji! Ní jih menda nikjer na svetu brezobzirnejših ljudíj, nego so turski izvoščiki. Bodisi cesta prazna ali polna ljudíj, „muzelman“ vozi jednako naglo. Mej vožnjo udriha neusmiljeno po kljusetih in nikogar ní, ki bi se potegnil za té trpinčene živali. Ko smo nekega dné svojemu fijakerju rekli, da naj nikar tako ne tepe kónj, odrezal se nam je po dragomanu, da nam to čisto nič mari ní, češ, konji so njegoví, ne naši. — Posebnost Carigrajskih fijakerskih vóz je tudi tó, da nobeden nima — závora, čeprav leží skoro ves Carigrad po gričih in je razmeroma malo čisto ravnih ulic. Ali Turčina to ne ženira! On vozi navkreber ali navzdol jednako naglo in — čudno, pa resnično — on vozi izvrstno in le redkokdaj pripetí se kaka nesreča . . . Kakor Galatski most, tako je tudi velika ulica Perska pripravna za etnografske, fizijognomične in druge študíje. Šetaj se po njej po ves dan, dolg čas ti ne bode. Po tej ulici se valí ves dan cela reka ljudíj vseh narodnostij in vseh jezikov.

Domači občevalni jezik mestni je pač menda večinoma turščina, ki ne zveni neprijetno. Za turščinoj prihajata grščina in armenščina. Skoro vse izveske (firmske table) napisane so v téh treh jezikih. Grščina se ti zdi še precej znana in tudi v nekaterih modernih izrazih razumljiva, ako čitaš n. pr. kak ξενδοχίον (gostilnica) ali καφερέσιον (kavarna), — ali turščina in armenščina, to ti je knjiga s sedmerimi pečati! Evropejec, ki pride Carigrad gledat, če tudi morda govori francoski ali laški, vsaj prve tedne brez dragomana-voditelja, ki je vešč turskega jezika, ničesar ne opravi. Zato je tukaj dosti takih dragomanov, ki si v turistni sezoni prislužijo polne žepa turskih lir. Dragoman je človek, ki „vse“ jezike govori in „vse“ vé. Naš dragoman je bil pošten Ceh, Vincenc Zamečnik. Govoril je češki, poljski, madjarski, nemški, francoski, laški in gladko tudi turski. Ker je cel seženj visok, imenovali smo ga „maják“; njegov fes nam je „svetil“ kot kažipot in nismo ga niti v največji gneči izgrešili izpred očíj . . .

Na praznik Kr. vnebohoda obiskali smo nekaj krščanskih cerkev. Mej 143 krščanskimi cerkvami

e 60 grško-pravoslavnih, 38 armensko-gregorjanskih, 12 armensko-katoliških, potem 26 rimsko-katoliških in 5 protestantskih. Synagog je 36. — Mej lat. katoliškimi cerkvami ni nobena arhitektonično znamenita. Od znotraj krasna je pa frančiškanska cerkev M. D. v Péri. V tej cerkvi sem slišal grško pridigo in grško cerkveno petje. Nova grščina je jako krasen in blagoglasen jezik in, ko bi vstali od mrtvih očka Homer, Demosthenes, Sofokles ali kritični Aristoteles, in bi slišali svoj jezik v moderni obleki, mislim, da bi bili ž njim zadovoljni . . .

Tudi šole ima v Carigradu vsaka, v večjem številu živeča narodnost svoje. Da imajo Turki veliko šol, razume se. Ali najboljše šole imajo gotovo Grki in Armenci. Sploh se ponašata ta dva národa mej vsemi v Turčiji živečimi orijentalškimi narodi z velikoj kulturoj in vsak njiju misli, da bode dedič onemoglega in za kulturni napredek nesposobnega Turčina . . .

V Carigradu izhaja okoli 40 časnikov v osmérih jezikih, namreč: v turskem, grškem, armenskem, arabskem, francoskem, angleškem, bolgarskem, španjolsko-židovskem in — v nemškem jeziku. Kakor

v Benetkah na sv. Marka trgu, takó ti razglašajo na Galatskem mostu, v Galatski ulici, v veliki ulici Perski in drugóð časniški kolportérji v jutru in proti večeru na ves glas ravnokar izišle žurnale. Tukaj ti jeden ponuja turskega „Tarika“, drugi ti molí pod nos grški „Νεολογος“ ali „Κοινακτινούπολις“, tretji ti kričí na uhó imé armenskega dnevnika „Arevelka“ ali „Manzumei Efkiara“, zopet tam óni ti hoče po vsej sili vriniti „Levant Herald“ ali pa „Osmanische Post“, jedini nemški list na vzhodu

V.

Üšküdar (Skutari). — Bulgurlu. — Tuleči in plešoči derviři. — Mohamed. grobiře. — Bospor. — Črno morje.

Ustju Zlatega roga nasproti leži, kakor smo videli že z Galatskega stolpa, na maloazijski strani največje carigrajsko predmestje Üšküdar ali Skutari s kakimi 70.000 prebivalci. V starem veku zvalo se je Chrysopolis. Üšküdar pa pomenja v

turščini poštnega tekača ali tekuna, tudi estafetto. Tu je bila svoje dni namreč prva poštna postaja za Malo Azijo. — Mesto je popolnoma orijentalско; to čutiš takoj, ko stopiš s parobroda na suho in hodiš po ulicah. Nam se mudi na hrib Bulgurlu nad mestom. Najmemo si turskega fijakerja in v precej antiquaričnem „landauerji“ peljemo se skoro uro daleč po ulicah proti vshodu. Pot je čedalje bolj strma. Hiše ob ulicah so zgrajene čisto v „osmanskem“ slogu; spodnji del je zidan, višja nadstropja pa so lesena z raznimi pomoli. Vse pa je tako čedno in ukusno, da napravi na gledalca prav prijeten utis. Mreže na nekaterih oknih ti kažejo, da za njimi stanujejo haremske krasotice, katere skoz té mreže lahko vse vidijo, kar se po ulicah godí, njih samih pa s ceste ne moreš videti . . . Pripeljemo se na neki plateau, vidimo na desni lepo armensko cerkev s snažnim in velikim pokopališčem in se ustavimo šele kake četrť ure dalje pod strmim klancem. Tu nas počaka vozník, dalje pa moramo iti peš. Dospevšemu na vrh hriba Bulgurlu, 200 m nad morjem, odpre se pred taboj razgled, ki ga ne moreš pozabiti vse svoje žive

dni! Gledaš in gledaš tja na Carigrad, in gledal bi tako ves dan, da bi pozabil na jed in pijačo. Od tod šele spoznaš, kaj je Carigrad in kakšno divno lego imá! Vštric pred teboj razteza se Zlati rog globoko v materik (kontinent), na obeh bregovih razpoloženo je mesto v amfiteatralni legi s svojimi tisočimi minareti. Proti jugu leží krasno Marmarsko morje, proti severovshodu vije se divni Bospor do morja ruskega. Nad vsaj to panoramoj pa se smehlja južno nebó s svojo svetloboj. Ne-popisen razgled! Ljudjé, ki so že prepotovali skoro ves naš planet, zatrjujejo, da se kaj takega, kakor je razgled s hriba Bulgurlu na Carigrad, ne najde nikjer. Dva momenta sta, ki delata Carigrad naj-interessantnejšim mestom na svetu. Prvi moment je etnografski. O njem sem že govoril. Drugi moment pa je divna in ugodna geografska lega njegova. Mej dvema velikima morjema leží, mej dvema „deloma svetá“ — ako govorimo po stari šolski šabloni. Pravilneje bode, ako porečemo, da leží Carigrad na meji mej zapadom in vstokom, na meji mej zapadnoj in vstočnoj kulturoj, na meji mej krščanstvom in mohamedanstvom.

Ob Zlatem rogu je moralo veliko mesto na stati in to mesto mora imeti v bodočnosti še večji pomen. To bo takrat, ko se spojí anatolska železnica z indskimi železnicami in ko Turčin ne bo imel več oblasti v „Evropi“. Kadar bode kak kulturen narod zapovedoval ob Zlatem rogu — n. pr. bratje Rusi, — takrat bodo gotovo zvezali Carigrad s Škutarijem s takšnim velikanskim mostom, kakršnen stoji mej New-Yorkom in Brooklynom . . .

Iz zamaknenja vzbudí nas dragoman ter nas opómni na odhod. Težko se ločimo od tako izvenrednega duševnega vžitka. stopamo nizdolu in se pripeljemo spet nazaj v Škutari. Poleg mesta razprostira se največe pokopališče na celem vshodu. To je velik cipresni gaj, v senci katerega leží in stoji na tisoče in tisoče gomil in grobnih spomenikov. Turčini se dajejo najraje tukaj pokopávati, ker se v Evropi že ne čutijo več tako „domá“ . . . Posebnost na mohamed. pokopališčih je tudi tó, da stojíta na vsakem grobu po dva spomenika : jeden pri vzglavji, jeden pri vzhodni strani. Ti nagrobni kamni so navadno pokriti z reliefnimi napisi — seveda v turskem jeziku. Dno je včasih zeleno pobarvano, črke pa so pozlačene.

V Škutariji je poleg mnogoštevilnih džamijskih tudi nekaj derviških samostanov. Najzanimivejši med temi je tekke (samostan) takozvanih tulečih dervišov. Noben tujec, ki pride v Carigrad, ne zamudi, ogledati si njihovih „predstav“, ki se vršé vsak četrtek popoldne, menda kot nekake „večernice“ pred petkom, ki je Mohamedancem praznik. Plačali smo bakšiš za vstopnino in vstopili v nekakšno, malemu poletnemu gledališču podobno leseno dvorano. Okrog dvorane je na treh straneh, pri tleh in v „prvem nadstropju“ nekaka galerija za radovedne „nevernike“. Na teh galerijah se postavimo. Tla v dvorani so postlana z ovčjimi kožami. Derviži vstopijo s starim šejhom (poglavarjem) na čelu. Najpoprej poklekne vsak na svojo kožo ter se začne molčé klanjati. Potem ostane šejh sám na svojem mestu, drugi pokleknejo v ozadju. Poglavar zapoje z zamolklim glasom: „Allah!“ Tovariši nekaj odgovoré. Sedaj začne jeden skoz nos nekaj peti. Slišal sem nekako: „Allah“ . . . in na konci verza „ben“. Zadnji zlog je vsakokrat požrl, kakor da ga je kdo za vrat prijel. Med petjem se drži smešno-kislo, kakor bi ga grizlo v trebuhu . . . Zdaj vsta-

nejo vsi razen šejha in predpevca, primejo se za roké in tu se začne neko čudno petje mej neprestanim guganjem po posebnem rythmu: sem in tja, naprej in nazaj. Petje prehaja v kričanje: Allah — — — la — illáh — lah — — — Guganje postaja čedalje hitreje, kričanje pa prehaja sedaj že v pravo pravcato tuljenje in lajanje . . . Slišiš samo še: ah — — ah — ah — — Tuljenje to je zdaj že gnusno in grôzno ob jednom. Dervišem teče pot curkoma s čela, . . . oči gledajo divje . . . vse žile na vratu in po obrazu so napete . . . Samo tuljenje in sopihanje! Če zamižiš, misliš, da stojíš v kaki menažeriji mej tigri in leopardi . . . Najgrozoviteje vedel se je mej tem lajanjem neki črni, zamorski derviš. Opravljal je svoje delo s takim fanatizmom, da je bila vsa obleka na njem do niti mokra. Svojo grdo glavo z zaprtimi očmi je metal na desno in na levo nazaj . . . na ustih pa so mu stale pene! Ubogi divjak! Ta je gotovo tulil „iz prepričanja“, če je bilo tudi mej njegovimi tovarši nekaj komedijantov . . . Orgija se končava še z drugimi prizori. Tako n. pr. je tisti črni fanatik legel s trebuhom na tla in stari šejh je hodil po njem! Pripeljali so v dvorano tudi

nekaj 8- do 12letnih otrok, položili jih, jednega poleg drugega kakor snopje na tla in stari derviš je stopal tudi po teh otrokih. To pomenja, prê, popolno pokorščino koranu, drugič pa se človeku, katerega je derviš že poteptal s svojimi „posvečenimi“ nogami, ní bati nikake bolezni! To je gotovo veliko vredno! . . . Kdor imá slabe živce, temu ne bi svetoval, da bi se vdeležil derviške „službe božje“. Čudim se, da dame, katerih je bilo precejšnje število mej nami, niso omedlele. — V Péri se producirajo vsak petek popoldne takozvani plesoči derviši. Mej sviranjem flavt in še nekaterih drugih instrumentov vrté se ti derviši v gracijoznih poziturah z visokimi kapami na glavi. Krinolini podobna obleka frčí v kolobaru okrog plesača in ta pleše tako dolgo, dokler se mu v glavi ne zvrťí. No, čeprav je komično to vrtenje „Bogu v čast“, vsaj divje in ostudno ní; v plesu sámem tičí celó nekoliko estetike . . . Gredé od tulečih dervišev, videli smo na trgu nekaj sila originalnega. Tam stoji štor velikanske platane, v duplu pa se je pri tleh nastanil čevljar, ki ima v drevesu svojo delavnico. Tudi okence si je naredil in nanj postavil posodico s cvetlicami!

Prepeljali smo se na carigrajsko stran, tam pa stopili na drug parobrod, ki vozi po Bosporu. Od ustja Zlatega roga do Črnega morja méri Bospor 27 km, širok pa ní povsod jednako; največja širjava znaša 2200 m, najmanjša (najožja) pa 550 m. Globok je od 30—60 m. Vožnja po Bosporu ob lepem solnčnem dnevi spada mej najkrasnejše ure vsakega tujca v Carigradu. Čim začne ladja rezati valove Bosporske, postane na vrhnjem krovu, kamor se spravijo turisti, nenavadno živo. Ljudjé s slabšimi očmi nastavljajo daljnoglede, amateur-fotografi snemajo zdaj tu zdaj tam kako zanimivo stavbo, kak originalen tip na bregu . . . slišijo se vskliki „oh“ in „ah“. Pa je tudi zares kaj gledati! Ob Bosporu stoji ob obeh bregovih, ob azijskem, kakor ob evropskem, zlasti pa ob poslednjem, skoro nepretrgana vrsta malih mest, trgov, vasij z gradovi, palačami, vilami in hôteli. Ob carigrajski strani peljemo se najprej mimo krasne sultanove palače „Dolma-bagče“ (dolma = buča, tikev; bagče = vrt). V tej veliki in krasni palači je stanoval Abd-ul-Asiz in bil tukaj tudi odstavljen. Nekoliko više stoji v predmestji Beşik-taş druga palača

„Çiraghan“, najlepša mej vsemi sultanovimi palačami. Sezidana je iz samega belega marmorja in strokovnjaki pravijo, da ji, kar se tiče arhitekture in luksurijozne notranje opreme, ni nikjer para v vsej Evropi. Parobrod se ustavlja na raznih pristaniščih, katerih pa ne bom vseh našteval po imeni. Tod ob Bosporu na evropski strani imajo razna poslaništva evropskih držav lepa svoja letovišča. V rajski vasi Therapija n. pr. ima nemški poslanik svojo vilo z velikim parkom. Više proti Črnemu morju v „vasi“ Böjük-dere (böjük = velik, dere = dolina) pa stoji impozantna vila ruskega poslaništva. Na več krajih, na evropski kakor na azijski strani leži pod zemljo več močnih trdnjav. Izmej okopov zijejo v nas veliki Kruppovi topovi . . . Nad pristaniščem Rumili Kavak, kjer se parobrod obrne nazaj, zagledamo — Črno ali rusko morje. Zanimivo je, da od tam doli skoro vedno piše hladen veter in pravili so mi, da se je na poetični bosporski vožnji že več turistov prav nevarno prehladilo. Nazaj gredé gledamo na azijsko stran, koder, kakor sem omenil, stojé tudi vasi, trgi in majhna mesteca z vilami in gradovi. Ne-

koliko pred Skutarijem stojí tik pri morji krasna palača Bejlerbej. Zgradil si jo je bil rajni Abdul-Asiz; izza smrti njegove je palača prazna . . .

Ob Bosporu rase po solnčnih gričih razen pinij, lip in drugega drevja in grmovja še nekaj dosti bolj žlahtnega — to je vinska trta, ki vam rodi izvrstno vino! Okusivši bosporskega vina sem tudi ob jednom šele tačas razumel nekaj prav pikantnih verzov v srbskih národnih pesmih. Slavni kraljevič Marko je nekaj časa služil tudi v turski armadi in se seveda mej vsemi najbolj odlikoval v krvavih bojih. Sultan ga je imel neznansko rad. Kadar pa Marko ní sekal glav sovražnikom sultanovim, poigral se je včasi za kratek čas tudi z glavoj kakega carskega dvornika. Sultan se je sám smejal, kako gré Marku krvavo delo od rok, vender ga je nekega dné že groza obišla pred Markovoj hrabrostjo. Zatorej reče Marku, da je sedaj za nekaj časa dosti té šale, pa mu dá polno možnjo dukatov, češ:

Ná ti, Marko, pa se napij vina!

Marko odgovarja:

A šta će mi, care gospodare?
 Da ih brojim, brojiti ih neznam,
 Da ih mjerim, mjeriti ne umjem!
 No, mi daj ti tvojega fermana,
 Djegod dodjem, da ja pijem vina.
 Marko piti, a car će platiti!

Sultan mu napiše ferman.

Pa uljeze po Stambulu Marko.
 Djegodj nadje vina od mehane,
 Svud on svrće te on pije vina.
 Stoja Marko za petnajest dana,
 Dok u Stambul nestanulo vina!

Druga pésem pripoveduje, da je bil Marko v nekem boji, kjer se je boril na strani Turkov, hudo ranjen. Sultan dá junaku spet polno mošnjo cekinov, naj si poišče v Carigradu zdravnika ter se lepo ozdravi.

Ali Marko ne traži ećima, (zdravnika)
 Već on hodi iz kréme u krému,
 Te on traži, gdje je bolje vino . . .

VI.

Selamlík. — Abd ul-Hamid II. — Sultanov čaj.
 — Na „sladkih vodah“. — Zlati rog. — Cari-
 grajski psi. — Odhod v Bolgarijo.

Petek je za tujca v Carigradu jako zanimiv, ker na tá dan lahko vidi sultana-kalifa. Oménil sem že, da je Mohamedancem petek to, kar nam nedelja. Ob petkih gré tudi sultan iz svoje rezidence Jildiz-Kiošk v svojo privatno džamijo molit. Ta slovesnost se zove selamlík (selám-mir). Ali tá selamlík in sultana samega more od blizu videti samo tisti tujec, ki imá od konzulata svoje države vstopnico. Pri avstrijskem konzulatu sem torej plačal za vstopnino 1 medžidijé (= 2 gld.) -ter se ob 10^h dopoldne odpeljal s fijakerjem proti precej oddaljenemu, skoro že zunaj Carigrada nad Bosprom ležečemu Jildiz-Kiošku (jildiz = zvezda). Grad, prav za prav cel kompleks gradov s haremom vred, leží sredi velikega parka na hribu . . . Ljudstva je že vse polno. Iz bližnjih vojašnic maršira od vseh strani vojaštvo. Vštric džamije je nalašč za gledalce-tujce postavljena čedna vila, v katero nas pusti

dvorni uradnik, ko mu pokažemo vstopnico. Dobil sem sedež ravno pri oknu. Vojaštva prihaja čedalje več z godbami. Debelotrebušni generali in štabni oficirji sopihajo kaj težko navkreber proti rezidenci. Nekateri vojaški dostojanstveniki tudi jašejo. Tu in tam vidiš marsikaterega črnega oficirja v beli uniformi. Obleka oficirska je lepa in vkusna. To zbiranje garnizon traje skoro dve uri. Od rezidence pa do džamije napravi vojaštvo špalir. Godbe igrajo na več mestih. V zadnjem trenutku, ko je vojaštvo že od vseh strani zaprlo prihod, posipljejo še cesto s peskom. Zdaj se pripelje par kočij doli iz velikih vrat rezidenčnih. Vojaštvo molčé salutira. V teh kočijah sedi nekaj haremskih žen z otroki. Na vsaki strani vsake kočije korakata po dva — evnuha, jeden bel, jeden črn. Žene ostanejo pred džamijoj v vozéh. Po kratkem odmoru zatrobijo fanfare — zdaj bo nekaj! Dà, počasi pelje se od istih velikih vrat doli velika pozlačena „dunajska“ kočija s parom velikih belih konj. Na kozlu sedita fantastično livrirana kučar in pa jeden lakaj, vsa v zlatu. Voz spremlja peš in jež nekaj vojaških dostojanstvenikov in dvornikov. Zdaj se pelje kočija počasi mimo

naših oken. Sultanu nasproti sedi znani Osman paša („junak Plevenski“, kakor ga sentimentalni Turkofili nikoli ne pozabijo imenovati). Sultan ima na sebi čisto priprosto črno vojaško vrhnjo suknjo, na glavi takisto priprost rudeč fes brez vsakega nakita. Videti je sultan star in nervozen. Lica je upalega in bledega z velikim nosom. Salutira prijazno na vse strani, tudi proti našim oknom. Godbe igrajo tursko narodno himno, vojaštvo in drugo ljudstvo kliče: „Čok jašáh, padišáh! (Dolgo let živio, padiša!) Tu in tam se sliši kak „eljen“ ali „hoch“ — „živio“ nisem slišal nikogar klicati. Ta trenutek je vrhunec turskega sijaja in sám na sebi v resnici veličasten; v tem trenutku skoro pozabiš, da si na — Turskem. Moj sosed pri oknu, neki Nемеc iz Frankfurta na Majnu me praša, v kakem razmerji je pač tá parada s turskimi — financami . . . Ko sultan vstopi v džamijo, utihnejo vse godbe. Mej tem, ko je trajala služba božja — kake pol ure —, servirali so nam, tako rekoč gostom sultanovim, dvorni lakaji v ličnih japonskih čašicah pristnega vonjivega ruskega čaja! Na, nisem mislil, da bi me kdaj doletela še taka čast! Nazaj od dža-

mije peljal se je Abdul Hamid v drugem vozu sam v Jildiz-Kiošk domu. Ko se je vojaštvo nekoliko razišlo na vse strani, odpeljali smo se tudi mi v Péro nazaj; bilo je že blizu dveh popoldne . . . Abd-ul-Hamida hvalijo Carigrajčani, Turki in kristjani, da je jako radodaren in splendenen, proti prestopnikom zakonov pa strog. Fotografije sultane ni v Carigradu nikjer dobiti, ker je prepo-vedano prodajati jo . . .

Kdor hoče videti, kako se Turki zabavajo, mora v petek po selamliku napraviti izlet k takozvanim „Sladkim vodam evropskim“, na severni konec Zlatega roga. Turki pravijo temu kraju „Kiat Hané“, kar pomenja tovarno za papir. Dve reki, nekoliko više poprej združivši se v jedno, precej globoko, iztekata se v ozki dolini v Zlati rog. Ta dolina za nas, ki smo v svoji domovini že razvajeni v takih rečeh, sama na sebi nima nič kaj posebnega, sila zanimiva pa je ob petkih zaradi življenja, ki se tod razvija. Iz Carigrada pripelje se tu sem, dobro uro daleč, na stotine kočij izletnikov in izletnic, po Zlatem rogu gori pa privesla tudi toliko gondol, polnih najraznovrstnejšega

občinstva, večinoma pa ženskega sveta. Razen sultanovih žen posedejo vse druge po tratih ob obéh bregovih reke in Zlatega roga skoro celo uro daleč tja doli. Od žensk posebej sedé moški. Pri ženskih sedé tudi otroci, črne robinje in evnuhi. Cela zabava je sila naivna in idilična. Tu ne slišiš tistega šuma in hruma, kakor na naših evropskih veselicah. Godb tu ní; k večjemu se oglasi kje kak invalid s svojim aristonom. Glasnega petja celih zborov ne slišiš, le tu in tam zapoje kaka črnooka kuštrava Ciganka kako tursko pesem. Tudi ní krčem tukaj in obligatnih sodčkov piva, le kakšen khavedži ponudi ti na ambulantni „kavarni“ čašico črne kave, šerbeta ali limonade. Pijancev ne vidiš. Vsa pisana množica, zlasti ženska, prišla je sem pred vsem zato, da „gleda“ — kakor prav dobro izražajo to Rusi z besedami: „Людей посмотреть, себя показать!“ Turek se ti na „sladkih vodah“ pokaže z najsimpatičnejše strani . . . Ko smo se nagledali tega originalnega življenja, sedemo v kaik (gondolo), pa se peljemo po Zlatem rogu „domov“. Zlati rog, tá prekrasni rokav morski, je jeden najvarnejših pristanišč na svetu. Dolg je 7 km, globok

do 45 m, tako da se vozijo po njem lahko največje vojne in trgovske ladje. Pri ustji je 600 m širok, proti notranjemu koncu svojemu pa se polagoma zožuje. Vožnja po Zlatem rogu je sila zanimiva in prelestna in me je živo spominjala na slavni „Canale grande“ v Benetkah. Vozimo se prav sredi mesta ali mej predmestji. Na desni strani zagledamo v lepi dolini predmestje Ejub z jedinoj džamijoj, ki je Nemohamedancem nepristopna. V tej džamiji opaše se namreč vsak novi sultan z mečem Osmanovim — kar toliko pomenja, kakor pri nas kronanje. Na levi strani peljemo se potem mimo pomorskega arsenala in admiralitete, kajti tá najzadnji del Zlatega roga do starega mostú je vojno pristanišče. Tu leži na sidru nekaj velikih vojnih ladij. Ko se pripeljemo pod starim mostom skozi, plavamo po trgovskem pristanišči do Galatskega mostu. Onkraj tega mostu pa je luka za poštno in lokalne parobrode. Oba mostova se dasta na sredi odpreti, da morejo skozi plavati velike ladje iz vojnega ali iz trgovskega pristanišča . . .

Moj opis čarobnega Carigrada je seveda nepopoln; od izletnika, ki se je mudil v toli zanimi-

vem in toli obširnem mestu samo teden dnij, mislim, da tudi nihče več ne more zahtevati. Ali neodpustna pomankljivost bi bila, ako bi zamolčal neko karakteristično stvar, ki jo zapazi vsak tujec prvo uro, ki pride v Carigrad — namreč poulične pse. Izženi vse té pse iz Carigrada — in odvzel si mu nekaj tako karakterističnega, kakor da bi bil odnesel vse polumesece (recte: mesečne krajce), ki se blesté po minaretih, po državnih poslopjih, po telegrafskih drogih in drugod. Kaj so ti psi mestu, vedó že gotovo č. čitatelji. Carigrajski psi so štirinogata sanitetna policija, ki pa saniteti škodljive predmete po ulicah sama tudi — pojé! In ker šteje ves Stambul veliko, veliko ulic, zato je teh psov tudi legijon. Natančne štatistike menda še ní o tej stvari v mestnih arhivih, ali pravijo, da jih utegne biti vseh do 20.000. Relata refero. Pasma ali rase so vsi jedne, samo ne vem, kako se jí pravi. Velikosti so take, kakor navadni lovski psi, barve različne; največ jih je umazano-sivih. V glavi so popolnoma volku podobni, ali zaradi tega ni se ti jih bati! To so prav pohlevne živali, ki poležavajo tod po ulicah ali se sprehajajo po njih, čisto

vglobljeni in zamišljeni v svoj visoki poklic: očiščati mesto občnemu zdravju škodljivih tvarin! Vsa tá štirinogata sanitetna družba porazdeljena je v toliko „odsekov“, kolikor je ulic. Vsak odsek imá torej svoj strogo določeni in omejeni „revir“, in gorjé tistemu članu, bodisi moškega ali ženskega spola, star ali mlad, ki bi se predrznil stopiti čez mejo postavno določenega okrožja! Tu takoj nastane strahovit boj mej posameznima, sosednima odsekoma, boj na življenje in smrt! Par takih krvavih bojev smo, žal, videli na svoje oči. Pa je tudi res razžalivo, če se tak štirinogati uradnik upa priti „ex offo“ v sosedni revir! Prosim vas, ali tó ni toliko, kakor bi hotel svoje kolege nadzorovati, ko je vendar vsak odsek za svoje „uradovanje“ sám odgovoren?! Red mora biti povsod! . . . Kadar posamezni člani ne uradujejo, t. j. ne stikajo po smetiščih za sumljivimi objekti, ležé križem kražem kar po sredi ulice v različnih poziturah. Temperamenta so, kolikor sem mogel posneti iz svojih opazovanj, skoro vsi flegmatičnega. Leží tak sanitetnik Nro. x na sredi ceste, proti njemu pa pridrdrá kočija. Mislite, da kar beží

v stran? Kaj še! On ima bistro oko pa dvigne glavo in „méri“, pojde li voz še za dlako mimo njega, ali ne. Ako mu koló pritisne kos tace ali ušesa — prava reč! Včasi sem hotel katerega psa poklicati k sebi, da mu dam košček kruha za bakšiš. Pa káko imé mu naj dam? Ti reveži še imén nimajo! Reci mu: Perún, čujek, bizon, dragon — vse jedno! To so pravi — „anonymusi“! Na ulici zagledajo „luč svetá“, na ulici umirajo — pravo pasje življenje! . . .

Teden dnij preteče človeku v Carigradu ko jeden dan! S težkim srcem sem korakal nekega deževnega večera po mostu čez Zlati rog. Šel sem na kolodvor k poštnemu vlaku, ki odhaja po osmi uri zvečer v Bolgarijo in dalje. Po večerji na kolodvorski restavraciji stopim na vlak. V kupeji najdem samo jednega sopotnika, nekega Armenca. „Fertig!“ zakliče konduktér in — z Bogom, Carigrad! — Ta „fertig“ človeka v Carigradu in po vsej turski progi do Belova na Bolgarskem sila preseneti! Železnico so gradili večinoma nemški inženjerji in še zdaj je mnogo nemških uradnikov pri turski železnici. Od tod prihaja baje ta čudni

„fertig“. Zakaj se ne rabi turski izraz? . . . Vlak drví dalje in dalje . . . zunaj je že trda tema . . . Lahko noč!

VII.

Adrijanopolj. — Ceremonije s pási. — Plovdiv in znamenitosti njegove. — Pri rojaku gosp. prof. Bezenšek. — Pesnik Kesjakov.

Solnce je stalo že precej visoko nad nebo-sklonom, ko se nam prikaže na desni strani sredi velike ravnine, celo uro daleč od železnice drugo „glavno mesto“ evropske Turčije — Adrijanopolj. Bolgari, katerih biva v mestu mej 70.000 prebivalci dobra tretjina, pravijo Adrijanopolju Odrin, Turki pa Edirneh. Mesto leží na levem bregu Maričinem. Nad vsem mestom dviga se ponosna džamija sultana Selima s štirimi minareti, katero Mohamedani smatrajo za najlepšo v celem turskem cesarstvu — kar pa je menda le orijentalaska hyperbola. Odrin je močna trdnjava. Drugih znamenitosti tu ní. Trgovina je, prê, živahna. Maríca je sicer široka, a preplitva, da bi mogla prometu kaj koristiti. Zato pa je Odrin zvezan še s

postranskoj železniškoj progoj do Dedeagača ob Egejskem morji . . .

Kmalu za post. Mustafa Paša „stopimo“ v Bolgarijo. Na post. Harmanli zagledamo poleg turškega napisa tudi že našo slovansko cirilico, ki nas spremlja potem do Belegagrada. Saj je pa tudi že skrajni čas; oči so mi bile že utrujene od turskih „čire-čar“. Ker je Harmanli prva bolgarska postaja, počastita nas, čim obstojí vlak, policijski in mitničarski uradnik s svojim visokim pohodom. Prvemu prezentujemo z globokim poklonom svoj pàs, da ga vidira do bližnje postaje, drugemu pa moramo s samozatajevanjem na stežaj odpreti popotni kovčeg, da vtakne vanj svoj oficijelni nos in se prepriča, ní li notri kaj turskih cigar in cigaret, svilenih robcev in raznega bazarskega blagá, za kar bi se moral plačati bakšišek v državno blagajnico. Tá ceremonija, ki se ponavlja na vsaki državni meji — in teh na Balkanu ní malo! — zdí se ti od kraja sila neslana, pozneje pa se udaš s filofskejo resignacijo in smejš se na tihem, ko vidiš, kako neznansko veselje imajo uradniki s čítanjem in pedantično-vestnim vidíranjem neskončno važnega pas-

porta. Saj države, koder je pasport neobhodno potreben, nehoté kažejo, da so še — mlade. Potolaži te na Balkanu jedino tó, da ti bolgarski in srbski uradniki pritiskajo na potni list vsaj samo slovanske besede: „ВИДѢТЬ“ in „ВИѢН“. To se godí v Harmanli, v Caribrodu in v Pirotu . . .

Železna cesta teče skoro po vsej južni Bolgariji vedno ob Marici. Pri postaji Tirnova-Semenli cepi se železnica proti severovshodu v Jamboli in v Burgas. Ravnina razširja se čedalje bolj. Še par neznatnih postaj in vlak obstojí na stanici Plovdivski, na koje pročelji čitaš „Пловдивъ“ in od spodaj „Philippople“. Pri izhodu iz kolodvora moral sem spet pokazati pês in povedati celó imé hotela, kjer mislim stanovati!! V dobri četrti ure pripeljal sem se v mesto pred hotel „България“ (Bolgarija) . . . „Bella gerant alii, tu felix Bolgaria nube!“ — tá verz mi je prihajal na misel, ko sem se vozil v mesto. Od postaje do srede mesta stavili so baš po višjih ukazih visoke mlaje, tam blizu mojega hotela, kjer se križa več ulic, gradili pa so velikansk lesen slavolok ter ga obijali s pisanim platom v narodnih barvah. Srečni princ Koburg in

žena tvoja! Kaj se vse pripravlja vama na čast! Ali bo pa Bolgarija res srečna vsled vajine poroke — pokazala bo bližna bodočnost . . .

Ko sem se v gostilnici nekoliko „okrtačil“, šel sem v ulico „Džumajo“, kjer stanuje v domu popa Marka v drugem nadstropji naš rojak gospod profesor Bezenšek. Gospod rojak, ki sem ga bil že obvestil o svojem prihodu, prišel je opoludne iz gimnazije in bil je vidno vesel, ko zagleda pred seboj rojaka in znanca iz daljne Slovenije. H kosilu prišel je tudi profesorjev brat Ignac, učitelj na vinarski in kmetijski šoli v Plovdivu. In tako smo sedeli za gostoljubnoj mizoj trije Slovenci v živem razgovoru.

Popoludne sem si v spremstvu gospoda rojaka ogledal najprej lego mesta. Že od daleč človeka Plovdiv kar očara. Sredi velike ravnine Mariške dviga se — sám ne veš, kakó so prišli tu sem — sedem skalnatih gričev. Težko, da bi se našlo v Evropi še kje kaj podobnega! Griči ti imajo skoro sama turska imena; zovejo se: „Sahat-tepé“ (sahat = ura, tepé = grič, ker stoji tu stolp z uroj), „Džambas-tepé“ je ves pokrit z raznimi poslopji,

nekatero hiše so prilepljene k skalam ko lastovičja gnezda; „Nebet-tepé“, „Taksim-tepé“, „Bunarčik-tepé“, na katerem se nahaja reservoir za mestni vodovod, „Marko-tepé“ in „Džendem-tepé“. S Sabat — ali z Džambas-tepéja je diven razgled po okolici in po mestu. Prekrasna je to pokrajinska slika — in kakšen je njen okvir! Proti vshodu izgublja se ravnina v sivi megli, na jugu stojé velike Rhodopske planine, po katerih stanujejo skoro popolnoma nezavisni mohamedanski Bolgari, takozvani Pomaki, — in na severni strani, ah, glej, razprostira mogočni hrbet svoj ponosni Balkan! Marica pa je bila sila narasla ter gonila kalne valove svoje. Preplavila je bila celó nekaj vasíj ter naredila veliko škode. Tam gori pod Balkanom leží v sencah košatih hrastov in orehov cela vrsta bogatih mest, n. pr.; Karlovo, Kazanlik, Slivno i. dr.

Bolgari se pečajo tam gori mej drugim posebno s pridelávanjem rožnega olja. Rože se sadijo tam po njivah kakor pri nas n. pr. sočivje in kadar so razcevele — kakšen pogled mora biti po takih rožnatih poljih! Kakšna poetična žetev! Rožno olje je, kakor znano, sila drago. Iz kakih 2500 kil rož iz-

tisne se baje jedva 1 kilo rožnega olja, ki se prodaje po 1000 frankov! V Plovdivu sem kupil flašico s par kapljami pristinega rožnega olja za 6 levov (frankov).

Poglejmo pa sedaj s Sahat tepéja bliže pod seboj! S cerkvenimi zvoniki vred kipí izmej poslopij precejšnje število minaretov. Nekaterim takim minaretom so muhasti Rusi „po naključji“ s kanoni odstreljali rtove.

Ako hodimo po mestu, vidimo, da je na pol evropsko, na pol pa še čisto orijentalno. Mej 35.000 prebivalci je večina Bolgarov, potem precej odstotkov Grkov, nekaj Turkov in Judov. Cerkev stoji tu bolgarsko-pravoslavne, grške, armenske, katoliška kapucinska in gotovo tudi kaka sinagoga. Najlepša cerkev je bolgarsko-pravoslavna sv. Cirila in Metoda vstric gimnazije . . . Mej tem, ko je drugi dan gospod rojak prepodával mladim Bolgarom filozofijo, ogledal sem si javno mestno knjižnico. Na pročelji stoji zapisano: „БЪЛГАРСКА народна библиотека и музей“. Vstop je brezplačen. V veliki čitalnični dvorani leže po mizah razni časopisi v bolgarskem, francoskem in, kar človeka naj-

bolj veseli, v ruskem jeziku. Tu vam leži: „Русская Мысль“, „Вѣстникъ Европы“, „Старина“, „Всемирная Иллюстрація“, „Сѣверный Вѣстникъ“ „Нива“ itd. Poleg knjižnice pomeščen je numizmatični muzej in v preddvorani stoji nekoliko antičnih marmornatih kipov in sarkofagov. Vlada izdaje na leto po več tisočakov za nakupovanje knjig in časopisov . . .

Najimpozantnejše poslopje v Plovdivu je realna gimnazija „Aleksandra I.“ ob Maríci. To je šola, ki bi po svoji bogati notranji uredbi lahko služila za vseučilišče. Ne verjamem, da bi stala v Avstriji kje taka gimnazija. Za nekatere realne predmete je po več sob in klopí stojé v nekaterih sobah amfiteatralno, da mogó učenci n. pr. fizikalne in kemične eksperimente laglje videti. Krasna je dvorana v drugem nadstropji, kjer se vrši matura, razne šolske slavnosti itd. Ta dvorana je 17 korakov dolga in 15 korakov široka. Poleg té dvorane je lepa in bogata knjižnica, kateri kustos je naš rojak g. Bezenšek. Tukaj sem videl po omarah dela v raznih jezikih na mizi pa so ležali večinoma bolgarski časniki. Evo Vam imena nekaterih: „Svjjetlina“ (illustr. belletr. časopis), „Sbornik“

(za narodni umotvorenija, nauka i knjižina), „Myslĵ“ (nauka, literatura, kritika), „Priroda“ (nauka, gospodarstvo, lov), „Perijodičesko spisanije“, „Trud“, „Knjižica za pročít“ (izhaja v Solunu) i. dr. Gimnazija šteje nad 700 učencev in ima več paralelk. — Plovdiv imá tudi žensko bolg. gimnazijo... Iz gimnazije šla sva z gospodom rojakom obiskat bolgarskega pesnika Slava Kesjakova, ki zavzema poleg Vazova in drugih odlično mesto na bolgarskem Parnasu. Gospod Kesjakov prepodava na plovdivski gimnaziji bolgarsko književnost in zgodovino. Sprejel naju je v svoji lastni hiši z velikoj uljudnostjo ter naju pogostil z mastikoj (neke vrste likérom), medom in cigaretami. Napisal je že več dél, no najbolj se je menda proslavil s knjigoj „Побѣда“ (Pobjeda), v kateri je nanizal cel cyklus pesmij o zadnji bratomorni vojni mej Srbi in Bolgari. S kakšnimi čuvstvi je pisal té pesmi, kaže motto, ki ga je postavil knjigi na čelo: „Faró, come colui, che piange e dice“ (Dante, Inferno). To zbirko poezij mi je pesnik tudi podaril v spomín. Gospod Kesjakov je tudi prelagal iz Mickjeviča, Slovackega in drugih... V družbi tega

bolg. književnika smo šli zvečer v mestni vrt („градска градина“), kjer je vojaška godba igrala razne makedonske narodne pesmi. Po lepem parku šetala je tod raznovrstna plovdivska gospoda. Od tod pa smo šli gledat bivše bolgarsko „izloženijsje“ ali razstavo. Tá prostor se razteza ob kolodvorski ulici. Večina jako originalnih v narodnem slogu zgrajenih paviljonov še stoji. Za razstavo je razprostrta se krasen park na nekdanjem mohamedanskem pokopališči . . .

Nekega popoldne povabil nas je profesorjev brat Ignac, da si ogledamo skrivnosti njegove podzemске biblijoteke, ki ji je imé „Izvor“ in leží tam nekje za mestom. To je res nekaj zanimivega! V prekrasni velikanski obokani dvorani leží tu v mystični polutemi, jaz ne vem koliko tisoč veder zlatega bolgarskega — vinca! Najzanimivejše pa je to, da smo bili v tej bolgarski društveni kleti sami trije Slovenci! Gospod Ignac naju je vodil od jednega visokočastitega soda do drugega — in še danes ne vem, v katerem je bilo boljše vino, kajti sladko in močno je bilo povsod. No kmalu je prišlo nekaj gostov, mej njimi sám župan Plovdivski,

gospod Krumov. Da smo s penečimi čašami v rokah „rekli marsikatero“, da so odmevale po kleti slovenske in bolgarske — napitnice in pesmi, pač ni treba še posebej omenjati. Prenekter Turek je s skrivnojo zavistjo pogledával za nami, ko smo šli na večer po ozki čaršiji navdušeni „domov“ — na Džumajo v dom popa Marka v II. nadstropje. Tu nas je sprejel v belem predpasniku gospoda profesorja „hof-kuhar“ Stančo Canev, pristen Bolgar in učenec tretjega gimnazijskega razreda! Tako vkusnih jedíj, kakeršne zná pripravljati Stančo Canev, ne dobiš kjer si bodi. V obče se ravná sicer po že priznanih kuharskih kompendijih, ki jih ima seveda vse v mezincu, a on kot ženíj sestavlja tudi sám iz svoje glave nove jedi. Vsak večer predloži „menu“ svojemu gospodarju, da ga toti odobri in „vidira“. Zjutraj vzame pred šoloj košarico pa gré nakupavat na trg, česar treba za kuhinjo Gredoč sklanja latinske samostavnike in sprega grške glagole. Ob najstih hití iz šole naravnost v kuhinjo. V levici drží namestu Kornelija Neposa zdaj recept za kak pikanten zrezek ali kako izvorno sauce, v desnici pa drží namestu

peresa, s katerim je tam ob Maríci moral pisati matematično šolsko zadačo, velikansko lipovo kuharico! Namestu tintnikov stojé po razbeljenem štedilniku razni železni piskri in pónve, po katerih na komando kuharjevega čarovnega žezla vse vré, kipí in se cvré, da je veselje. Mej kuhanjem pogleda včasí na skrivaj v „bolgarsko zgodovino“ na polici in v duhu ponavlja slavne čine carja Simeona, zakaj popoldne bode bržčas „prašan“. Ko odbije ura dvanajst, pokrita je miza in Stančo nosi z resnim obrazom iz svojega laboratorija dišeče in kadeče se sklede. Original! — Mej kosilom ali mej večerjoj pa navrtáva brat Ignac jedno buteljko za drugoj . . . Po kosilu hodiva z gospodom profesorjem fotografovat kuštrave Cigane, slikovite Cincare in druge originalne tipe po mestu . . .

Z zgodovinskimi kompilacijami se mi ne ljubi pečati. Čitateljem utegne biti znano, da je Filippopolj ustanovil Aleksandra Velikega oče, Filip II. Makedonski. Od kod izhaja imé „Plovdiv“, Bolgari samí ne vedó . . . S Sofijoj je zvezan Plovdiv tudi s telefonom . . .

VIII.

Sofija. — Niš. — Belgrad. — Po Dunavu do Oršove in preko Budapešte v Mozirje.

Lepe ure sem preživel v Plovdivu v družbi gospoda rojaka Bezenška*), brata njegovega Ignacija in nekaterih Bolgarov, ali nazadnje prišel je ločitve čas. Z bolgarsko narodno kapo na glavi peljal sem se nekega vročega dopoldneva z našim rojakom na kolodvor. Stopim v kupé, seževa si še jedenkrat v roke za slovó . . . vlak se že pomiče — z Bogom, lepi in zanimivi Plovdiv!

Vlak letí po široki ravnini Mariški. Na desni in na levi vidijo se tu in tam do Sarambeja močvirnate njive, koder se pridelava riž. Takšnih njiv je največ tam doli pri Adrijanopolji. V okolici mesta Tatar-Bazardžika, mimo katerega se peljemo, pridelava se veliko vina. Pri post. Belovo

---

*) Naš rojak g. Bezenšek je spisal tudi že več knjig na bolgarskem jeziku. To so v prvi vrsti razni štirje učbeniki za bolgarsko stenografijo, potem jedna brošura o „otvjesnem pismu“ t. j. o pokončni pisavi — in pa slovnica in berilo za Bolgare, ki se učé nemškega jezika itd. . . .

se končava turska in začenja bolgarska državna železnica. Od tod gremo čedalje bolj navkreber mimo neznatnih postaj; omenjam samo post. „Stambolovo“, „svetovnoznane“ ministru in regentu na čast tako prekrščena iz nekega turskega imena. Ker že govorim o g. Stambulovu, naj tukaj omenim, da sem imel veliko čast vidite od obličja do obličja „bolgarskega Bismarka“. Ko sem se vozil v Carigrad, večerjala sva z ministrom Stambulovim obá ob istem času na Plovdivski postaji... Pri Vakarelu dospemo na vrhunec cele proge mej Belimgradom in Carigradom, kajti Vakarel leži 825 m nad morjem. Na severu nas pozdravlja s snegom pokrita Srednja Gora, na jugozapadu vidimo zadnje višine Rodopske. Dalje proti zahodu že vidimo Rilo-dagh in široki hrbet Vitošev, ki je tudi še — v drugi polovici maja! — s snegom pokrit! Z Vakarelskega sedla drdramo po raznih ovinkih z nenavadnoj naglostjo navzdol v ravnino; od daleč se že svetijo kupole Sofijskih cerkev — kmalu stojimo na postaji bolgarskega stolnega mesta Sredca.

Iz kolodvora peljemo se po široki Vitoški ulici, ki je po obéh straneh zasajena s senčnim

drevjem. Čez rečico Bojano zgrajen je nov kamenit most, ki ga na vsakem koncu stražita po dva skoro prevelika bronasta leva. Lega „bolgarskega Pariza“ pod visokim a, žal, golim Vitošem je zares lepa. Sofija imá svoje imé od stare, zdaj razsute katedrale sv. Sofije, poleg katere so že položili temelj novi stolni cerkvi, ki bode posvečena sv. Aleksandru. Hodi samo par ur po ulicah in spoznaš takoj precejšno razliko mej Sofijoj in — Plovdivom. Dočim nosi „Plovdiv“ še večinoma narodno šapko, turban ali fes, na glavi, narodno suknjo, na nogah še tudi včasi opanke, preoblekel se je сосед „Sredec“ v kratkem času skoro v čisto moderno obleko: on hodi v „lak-štifletih“, dunajskih pantalonih, v fraku ali vsaj škricasti suknji, na glavo si kaj rad povezne svetli cilinder, na roke pa si natika glaçerokovice! Ta metamorfoza se godí z ameriškanoj hitrostjo. Nove ulice se vse križajo pravokotno. In kake so hiše po teh ulicah! Čisto po dunajskem vkusu. Široke ulice nosijo gromko nazvanje „buljvár“, češ, mi smo Parižani! Takšen je „buljvár Skobelev“, ki obkroža celo mesto, ko dunajski „ring“. Zatem imate tukaj tudi še buljvár Stam-

bulov (!) in pa buljvár Dondukov. Zanimiva so tudi še druga imena ulic, ki so napisana seveda vsa samo v bolgarščini. Čital sem: Solunska, Junška, Ruska, Moskovska, Plevenska, Šipčenska, San-Štefanska, Slavjanska, Pirotska, Carigrajska, Caribrodsko, Targovska . . . ulica. Za temi imajo nekatere ulice originalna imena, n. pr.: Ulica „19. februarij“, ulica „7. novembrij“, ulica „15. novembrij“ itd. Mohamedancem pustili so Bolgari v Sofiji samo jedno džamijo za božjo službo. Tá stoji na Vitoški ulici, poleg nje pa izvira — sredi mesta! — toplica 47° R. toplote. Kopališče je do zdaj še primitivno, no položil se je že tudi temelj novi veliki stavbi, ki bo s „kur-hotelom“ vred stala več milijonov kovanih levov . . . Mej bolgarskimi cerkvami sta zanimivi „sv. Kralj“ in „sv. Spas“. Pred poslednjo sem občudoval po cerkvenem pravilu krasne narodne noše na mladih Bolgarkah . . . Lepa poslopja v mestu so: knežji dvorec s parkom, gimnazija, državna pečatnica (tiskarna), parlament (ki sem ga videl tudi od znotraj . . . imá sedežev za 260 poslancev). Lepa je vila našega konzulata, ki sem ga obiskal zaradi pasa. Ruski konzul pa je

baje odišel tisti dan iz Sofije, ko se je pripeljal princ Koburg na Bolgarsko . . . No vkljubu protiruski vladni politiki leži globoko v srci bolgarskega naroda in nezavisne inteligencije njegove čuvstvo hvaležnosti do bratov Rusov, katerim jedinim se imajo Bolgari zahvaliti za rešitev iz turske sužnosti in za samostalnost domovine svoje. O tej hvaležnosti pričata tudi spomenik „carju osvoboditelju“ in pa spomenik l. 1878. „palim ruskim zdravnikom“, ki oba stojita na odličnih krajih . . . Sofija šteje zdaj okoli 40.000 prebivalcev. Tudi tukaj so stavili mlaje in slavoloke novoporočenemu kneževskemu paru na čast. Na jednom takem slavoloku sem čital: „Добрѣ дошла, свѣтла княгиня!“ (Dobrě došla, svjetla knjaginjo!)

Prva znamenita post. nad Sofijoj je Slivnica, kjer je bil l. 1885. hud boj, o katerem poje Kesjakov v svoji knjigi „Pobjeda“:

„Сливница е в' кърви, огънь и гранати,
 Много Сърби в' Ада Мора вечъ испрати,
 А Миланъ в' София все кафе ще пше . . .

(Slivnica je v krvi, v ognji in granatah; Mnogo Srbov spremila že je Mora(na) v hades; Milan pa v Sofiji še zmerom kavo pije . . .)

Od tod do Pirota oskrunjena je zemlja z bratovskoj krvjó. Železnica se dviga polagoma do post. Dragomanske, kjer se začinja *D r a g o m a n s k a s o t e s k a*. Vlak letí skoz globoke preseke in zareze, čez visoke viadukte. Na obeh straneh gledajo na nas visoke gore. Tudi po tej soteski prelivala se je l. 1885. bratovska srbsko-bolgarska kri

V *C a r i b r o d u* je konec bolgarske železnice in začinja se srbska državna proga. Na tem kolo-dvoru kaže ura kakor bog Janus dvojno lice. Bolgari se ravnaajo po carigrajskem času, ki je za celouro naprej srednjeevropskemu času, veljajočemu v Srbiji . . .

Ne daleč za Caribrodом pridemo na politično mejo mej Bolgarijoj in Srbijoj. Národna Bolgarija pa se razteza še dalje v Srbijo, ker se do Niša govori bolgarski jezik. Vzemimo torej slovó od tebe, krasna Bolgarija! Želimo ti sreče in napredka! Za politike tvoje se ne ménimo, — nam je za národ bolgarski, ki ní pozabil in ne pozabi nikdar, kdó

ga je rešil turskega jarma, kdo je za svobodo njegovo prelival kri v Šipki in pri Plevni. „Боже пази БЪЛГАРИЯ!“ (Napis nad grobu bolgarskih levov.) ...

Prva postaja v Srbiji je P i r o t v lepi ravnini. Že Rimljani so imeli tukaj naselbino po imeni Turres, Turki so mu pravili „Šarköj“. Šteje okoli 9000 duš in ima gimnazijo. Tukaj je bil zadnji boj 28. nov. 1885. Kesjakov poje:

„Подъ Пиротъ . . .

БЪЛГАРИНЪ ТЪ И СЪРБИНЪ ТЪ ТАМЪ ВЪ ЕДНО СЯ БИЛИ“ ...

(Pod Pirotom bila sta se tam skupaj Bolgar in Srb.)

Za post. C r v e n a R e k a začenja se najzanimivejša proga na vsej orijentalški železnici. Vlak drví po soteski, ki je tako ozka, da imata jedva prostora d e r o č a reka Nišava in pa železnični tir. Na obeh straneh kipé v nebó visoke gole skale v najbizarnejših oblikah. Pet tunelov so morali narediti po tej divjeromantični dolini, kakeršne do zdaj — niti v Salzkammergutu — nisem še videl. Pri postaji Sićevo izvije se vlak iz té čudne soteske . . .

Zdaj se peljemo po lepi Niški ravnini, mej dobro obdelanimi polji. Nekaj kilometrov pred Nišem stoji na levi strani takozvana „Čele-kula“. L. 1809 bili so tukaj Srbi od Turkov premagani. Iz samih glav pobitih Srbov zgradili so človekoljubivi Turki visoko kulo. V novejšem času odstranili so lobanje, ki so gledale iz zidu, takó da se zdaj vidijo samo votline, v katerih so tičale . . .

„Niš!“ zakliče konduktér — že stojimo na postaji. Niš leži v lepi dolini ob deroči Nišavi ter šteje okoli 16.000 duš, mej katerimi je precej Mohamedanov. Na desnem bregu reke stoji močna trdnjava. S fijakerjem sem si ogledal v jedni uri vse ulice, ki imajo še večinoma orientalski značaj. Bila je baš nedelja in iz nekaterih „mehan“ slišalo se je prav veselo življenje. Odkar so tu Srbi gospodarji, razvija se mesto čedalje bolj. Vsa nova državna poslopja so lepa, n. pr. kraljev konak, bivši grad turskega paše, sredi lepega parka. Impozantna je katedrala sv. Trojice s peterimi kupolami. Dal sem cerkovniku bakšiš, da mi jo je odprl, a bilo je notri vse v neredu, ker so jo nekaj popravljali.

Uniforma srbskih oficirjev je skoro čisto takšna, kakor ona bolgarskih. Ker pa so Srbi poprek više rasti, nego Bolgari, zato jim tudi vojaška suknja in pa kapa s tistim širokim „krožnikom“ na vrhu kaj fletno stoji . . . Zvečer sem v hotelu „Orijent“ z veseljem opazoval, kako so za eno mizo družno sedeli častniki in prostaki. Pa res! Kaj bi se sramoval lajtnant prostaka, saj sta oba prisegla zvestobo mlademu slovanskemu kralju Aleksandru zoper vse dušmanine. — Vštric mene sedel je pri sosedni mizi stotnik junaške postave. Ko si je takó sukal brke v vis ter pil z menoj vred sladkega make-donca, prihajali so mi zaporedoma verzi iz srbskih narodnih pesmij na misel. Mislil sem na tebe, divni kraljevič Marko! N. pr.:

„Sinoć Marko večerao s majkom
Suva hljeba i crvena vina . . .

ali:

Vino pije kraljeviću Marko,
Polak pije, polak šarcu daje . . .

ali:

Čaša tanka, a malo duboka,
Nema u njoj, no dvanajest oka . . .“

Dvanajst ók, to je bilo, prosim, okoli 17 litrov! . . . Od posameznih verzov prehajale so mi misli na srbske narodne pesmi sploh in pa na — zanikarnost (ali boječnost?) nekaterih gospodov profesorjev, ki nam niso ničesar povedali o krasoti jugoslovanske narodne poezije. Na Celjski gimnaziji nam namreč naš profesor slovenščine (Bog mu daj nebesa, ker je že umrl!) v viših razredih ní pokazal ne jednega verza iz Vukove zbirke! Glayna stvar mu je bila sveta slovnica uro za uroj. In vender se Homeru morejo na stran postaviti iz vseh narodnih slovstev na svetu samo srbske narodne pesmi. In resnično, resnično vam povem: Kdor se ne prerodí v národnem pesništvu v obče in v srbskih narodnih pesmih posebej, ne more dospéti v poezije nebeško kraljestvo . . .

Ako še dostavim, da je bil v Nišu rojen sám car Konštantin Veliki, mislim, da imaš sedaj, cenjeni čitatelj, še večje spoštovanje do tega srbskega mesta. Od Niša peljemo se lahko po železnici proti jugu tudi v Škoplje, na Kosovo polje in v Solun . . .

No naš vlak nas nese proti severu tja doli skoro ves čas ob Moravi po sredi kraljevine. Srbski

železniški vozovi so, kakor tudi bolgarski in turski prav lepi in z vsem komfortom urejeni. Napisi v kupéjih so na srbski železnici srbski, na bolgarskih vozovih bolgarski, na turskih pa v turskem in francoskem jeziku. Železnični uradniki, srbski, bolgarski in turski so vsi uljudni ljudjé. Srbski in bolgarski konduktérji kličejo pri odhodu vlaka: „gotovo!“ . . .

Druga postaja pod Nišem je mesto A l e k s i n a c , ki je menda toliko ko naše Celje in leži prekrasno pod nekoj visokoj goroj. Dolina Moravska, po kateri teče železnica, je sicer rodovitna a — slabo obljudena! Nisem takó neskromen, kakor tisti Anglež, ki je vso Rusijo opisal — iz kupéja, no resnica je, ki so mi jo potrdili tudi Srbi sopotniki, da bi v Srbiji lahko živeló še petkrat toliko ljudjé, kolikor jih živí tam sedaj. Kaj, ko bi naši Slovenci, namesto v Ameriko, selili se raji mej brate Srbe? Pelješ se po celo uro daleč, da ne vidiš človeškega stanovališča, da ne vidiš vasjé ne cerkev. In hiše, kar jih vidimo, krite so vse s slamoj. Kar smo videli vasjé, delale so na nas otožen vtis. Naravno. Ali so se ljudje od Turkov mogli učiti napredka?

... Od Niša do blizu Džunisa nosijo moški na glavi neko čudno, malo vkusno pokrivalo, ki ga imenujejo „peškir“. Ovijajo si namreč s pisanim ali tudi samo z belim robcem glavo, kakor bi jih bolela. Moji sopotniki Srbi mi pravijo, da so to šego prevzeli tukajšni prebivalci od Škipetarov (Albancev ali Arnavtov). Pri postaji Stalač svetovalo se mi je, naj se peljem z vozom proti zahodu v slavno mesto *K r u š e v a c*, kjer stojé razvaline gradu carja Lazarja, poslednjega vladarja stare nezavisne Srbije. Žalibog, nisem utegnil napraviti tega zanimivega izleta.

Pri postaji *R a l j a* peljemo se skozi 1600 *m* dolgi tunel. Pri Ripanji zagledamo na desni na 528 *m* visokem hribu razvaline velikanskega turskega gradú *A v a l a*. Za tem hribom leží skrit samostan *R a k o v i c a*, samo zvoník se za trenutek zabliska izza hoste. Blizu tega samostana kopljejo živo srebró ... Železnica teče paralelno z velikoj cestoj. V lepi dolini leží zadnja postaja pred Belimgradom *T o p č i d e r* (topči = kanonír, dere = dolina). Sredi sicer velikega in krasnega ali malko zanemarjenega parka stoji idilično kraljeva vila, cerkev in nekaj

drugih poslopij. Ob lepih poletnih nedeljskih večerih je topčiderski park poln belgrajskih izletnikov. Že pred šestimi leti sem imel tukaj priliko opazovati, kako se zabavajo bratje Srbi v Topčideru. V topčiderskem parku bil je, kakor znano, l. 1868. zavratno umorjen knez Miloš Obrenovič. Od Topčidera pripeljemo se v četrti ure v veliko dvorano stanice belgrajske.

Lega Belega grada je prekrasna. Ako se oziramo samo na kraljevino Srbijo, to leži glavno mesto skoro preveč, t. j. čisto na meji, ali pomisliti je, da bivajo Srbi še daleč proti severu do Novega Sada, Zombora ali celó do Sobotke (Marije Terezijopolja) — in tem Srbom je Belgrad vsaj duševna stolica.*) Ker nam je Belgrad (БЕОГРАД) tako rekoč pred pragom, ker marsikdo pride tja doli in ker ga je nekdo (g. Kretanov?) pred nekaterimi leti že opisal v „Narodovem“ podlistku, zato ga jaz ne mislim opisavati. Omenjam samo, da je „srbski Pariz“ v tem času, kar sem bil (l. 1886.)

---

*) Ker Srbi pišejo БЕОГРАД, Beograd, ne pa Beligrad, zato bi tudi mi morali pisati le Belgrad (izg. Bevg-rad) in ne Beligrad . .

zadnjič tu, napredoval v marsičem. Po glavnih ulicah vozi n. pr. že tramway in uvedena je tudi električna razsvetljava. Kadar pa bodo Železna vrata popolnoma regulirana, takrat postane Belgrad — pomorsko mesto, kajti veliki pomorski parobrodi bodo lahko prihajali iz Črnega morja do njega! Lepa prihodnost . . .

Bog daj tudi, da bi občemu kulturnemu in političnemu napredku na korist, vnanim hujskačem, sovražnikom slovanstva pa na jezo skoro utihnil nepotrebni strankarski prepir! Vzemi v belgrajski kavarni katerikoli politični list v roke, na vsaki strani čitaš cel leksikon najljubeznivših — priimkov, ki si jih dajeta radikalec in liberalec drug drugemu. Nejevoljen odložiš časnik in stopiš ven na ulico. No tolažimo se, da je morebiti vsaka taka notranja borba samo prehodno stanje k boljšemu. „Что наполняет всю исторію и что обусловливаетъ историческій прогрессъ? Борьба, — борьба народов и племень, борьба государствъ, борьба религій, борьба сословій, борьба партій, борьба имущихъ и неимущихъ, борьба философскихъ, литературныхъ и эстетическихъ школъ, борьба убѣжденій и частныхъ

миѣній“ и. т. д. („Русская Мысль“, май 1893. стр. 54. [mala]) . . .

Da bi si ogledal krasno Srbijo tudi od severne strani ter videl najzanimivejši del dolnjega Dunava, stopil sem v Belemgradu zjutraj ob šestih na parobrod in se pripeljal okoli petih zvečer v Oršovo. Nič ni prijetnejšega, nego voznja po veliki reki. Vozil sem se po Dunavu že od Dunaja do Budapešte in pa od Vukovara do Novega Sada, ali voznja od Belegagrada do Oršove presega vse! Veličastno plava beli parobrod po široki reki. Ogerski bregovi so do Baziaša dolgočasni, ker so nizki in močvirnati, a srbska stran je vzvišena, gorata. Prva zanimiva postaja na srbski strani je Smederevo, čegar velikansko trdnjavsko zidovje vidimo že od daleč. Smederevo šteje kakih 5000 duš in ima živahno trgovino. Za otokom, ki se mu pravi *Ostrov* (остр' ѣчьрън) širok je Dunav dva *km*. Od Baziaša dalje se začinja najzanimivejša partija na vsem Dunavu. Visoke skalnate gore pristopajo od obeh stranij k Dunavu in junak, ki po ogerskih nižavah ni pripoznaval nikakih pedantičnih mej, mora zdaj mirno trpeti, ko se mu odkazuje tesna

pot. To je hudo zanj! Zato pa takó šumi in se péni ob skalah. Najhuje se godí ubogemu Dunavu od postaje Moldova. Na levi strani molí iz vode visoka skala, ki ji Srbi pravijo po neki pravljici „Baba-kaj“, neki Nемеc pa je vštric mene to besedo izgovarjal po svojih jezikovnih zakonih „Papagaj“! — Od postaje Golubac začenjajo se regulacijska dela. Za postajoj Drenkova vožnja zaradi mnogoštevilnih podvodnih grebenov („Dojke“, „Kozla“ i. dr.) ni brez nevarnostij. Voda teče sila naglo. Kmalu se pripeljemo v takozvano Kazansko sotesko. Ponosni Dunav stisnjen je tod nekaj časa v strugi, ki je samo 161 m široka, globočina vode pa znaša zato nad 60 m! Po obeh straneh stojé visoke, z orehi, hrasti in divjoj trtoj obrasle gore. Na vrhéh kipé v nebó gole skale, po katerih gnezdiyo orli in jastrebi. Mrtvaška tišina vlada v tej divjeromantični soteski, ki je ob jednom največastnejša rečna soteska v vsej Evropi! Kazanska soteska je sama na sebi vredna, da jo človek gre gledat. Ko od duhov gnan plava skrivnostno parobrod kakor po jezeru . . . Tam, kjer je struga najožja, vidi se na srbski strani v skalo vsekana

„Trajanova tabla“. Napis je srbska vlada dala lepo prenoviti, tako, da se sedaj lahko čita — od blizu. Na skali stoji v latinskem jeziku vsekano, da je tod ob bregu cesar Trajan bil dal napraviti cesto. Po levem bregu pa se vije od Baziaša do Oršove nova smelo in umetno zgrajena takozvana Sečenijska cesta. Le prehitro priplava parobrod iz prekrasne Kazanske soteske. Kmalu potem obstoji pred — Oršovoj. To je mestece s kakimi 3000 prebivalci na rumunski meji. V Oršovi se govori vse vprek: srbski, rumunski, madjarski in nemški . . .

Poti iz Oršove preko Temešvara, Segedina, Kečkemeta in Pešte do — Mozirja ne bom opisaval . . .

* * *

Majski izlet moj v Carigrad imel je samo jeden nedostatek, da je bil namreč samo — izlet. Srečen človek, komur na potovanji dva tirana, čas in denar, ne stavita prozaičnih mej, srečen, kdor se smé pomuditi na zanimivih krajih, kakor dolgo se mu ljubi! . . . Vsi narodi rómajó zlasti v najnovejšem času, ko je potovanje zaradi železnične zveze tako olajšano, tja doli na Zlati rog, da občudujejo najzanimivejše mesto na svetu. Za Slovana, posebej

pa še za nas Slovence pa je to potovanje v Carigrad že samo ob sebi še bolj zanimivo. Ako potuješ iz Slovenije preko Hrvatske, Srbije in Bolgarije, — voziš se do Adrijanopolja nepretrgoma po čisto slovanski zemlji. In lep kos je je! Gredoč vidiš vse naše južne brate, slišiš jezik njihov, vidiš narodne noše, šege in običaje njihove, pogovarjaš se z brati našimi . . . ali ni to dosti interesantno? Spoznavanje slovanske bitnosti, t. j. spoznavanje samega sebe, ali ní to tudi koristno in poučno? Tem bolj čudno je, da tako malo Slovencev potuje v Carigrad. Nekateri imajo morebiti, kar se tiče varnosti potovanja samega, kake predsodke. Moram izjaviti, da so vsi taki predsodki popolnoma neosnovani in neutemeljeni! Jaz sem se vozil ves čas sám za-se, popolnoma nezavisen, ne navezan na nika-keršno družbo in vender se mi na vsej poti nikjer ni pripetila niti najmanjša nepravilika; nikdo mi ní rekel žal-besede. Tudi Turki so s tujci prijazni . . .

Ako se mi je posrečilo s temi skromnimi črticami navdušiti rojake⁷ svoje za potovanje na slovanski Balkan in v čarobni Carigrad, dosegel sem namén svoj.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00060077196

